

КАТЕГОРІЙНО-ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ

Сьогодні соціокультурна складова професійної освіти є надзвичайно важливою для майбутніх фахівців морського флоту. В умовах роботи у міжнародних екіпажах їм необхідно почувати себе більш впевнено та комфортно при здійсненні акту спілкування у полікультурному середовищі. Соціокультурна та професійна компетентності визначають якість освіти майбутніх судноводів. Метою статті є аналіз понять «розвиток», «освіта», «професійна освіта», «культура», «соціокультурна компетентність», «соціокультурна складова освіти», «майбутні судноводії» задля уточнення змісту концепту «розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводів».

Сучасні дослідники визначають розвиток як:

- специфічний процес зміни, результатом якого є випикнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного [5];
- послідовність системогенезів, яка передбачає утворення все нових спеціалізованих систем у взаємодії індивіда з середовищем [7];
- процес, у якому збільшуються можливості і бажання індивіда задовольняти свої бажання і потреби інших людей [3].

Поняття «освіта» як надзвичайно багатоаспектне та полісміслове може бути розглянутим як процес та результат засвоєння знань, вмінь, навичок, що сприяють розвитку особистості, впливають на її світогляд та життєтворчу діяльність, а також обумовлюють розвиток соціальних, культурних та загальнолюдських чинників.

Професійна освіта – це «підготовка в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній із галузей народного господарства, науки, культури; невід'ємна складова частина єдиної системи народної освіти» [4, с. 874].

Поняття «культура» є родовим (ширшим за значенням) щодо поняття «соціокультурний». У довідникових виданнях воно трактується як історично визначений рівень розвитку суспільства та людини, виражений у типах та формах організації життя та діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних та духовних цінностях, у сукупності ставлення людей до природи, між собою та до самих себе. Термін «соціокультурний» утворено шляхом злиття понять

«соціальний» та «культурний». Так «соціальний» — пов'язаний із життям і діями людей у суспільстві; суспільний; породжений умовами суспільного життя, певного середовища, ладу; існуючий у певному суспільстві; здійснюваний суспільством; зумовлений поділом суспільства на класи [8; 2; 6].

Реалізація соціокультурної складової професійної освіти передбачає формування у майбутніх фахівців соціокультурної компетентності. Більшість дослідників визначають соціокультурну компетентність як здатність і готовність діяти у соціокультурному просторі. Тому припускаємо наявність двох складових соціокультурної компетентності — соціальної (готовність до взаємодії в соціумі) і загальнокультурної (володіння знаннями про особливості української національної та інших культур, про звичаї, традиції, свята різних народів світу і використання цих знань на практиці).

Наше дослідження відбувається у рамках освіти майбутніх судноводіїв, тому ми вживаємо визначення поняття «майбутній судноводій». У довідникових виданнях радянських часів надано дефініцію терміна «судноводія» — це сукупність навчальних дисциплін, необхідних для керування рухом судна. До складу цих дисциплін входять: навігація, лоція, морехідна астрономія, мор. практика та ін. [1, с. 51] Таким чином, майбутній судноводій — це той, хто опановує професійні дисципліни з метою оволодіння знаннями щодо управління судном. Згідно з дефініцією О. Фролової, запропонованою у її праці «Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін» (2015), «судноводій — це професійно підготовлений фахівець у системах «людина — людина» та «людина — техніка», який управляє судном, займається організацією та керівництвом роботи підлеглих на палубі та містку згідно з міжнародними нормами та правилами, діяльність якого відбувається в умовах ізольованого, мультикультурного та гендерно-дисбалансованого мікросередовища» [10, с. 15].

Крім того, у руслі нашого дослідження, актуальним вважаємо визначення, надане В. Сміліковою у дисертаційному дослідженні «Підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій» (2017), «майбутній судноводій — це курсант, який після закінчення вищого морського навчального закладу обійматиме посаду помічника капітана (третього, другого, старшого помічника), яка має певний обсяг функціональних обов'язків відповідно до нормативних документів» [9, с. 30].

Так, майбутній судноводій — це курсант, який у ході навчання повинен опанувати низку компетенцій задля ефективного виконання професійних обов'язків відповідно до нормативних документів, серед яких: несення вахти.

забезпечення зв'язку з портовими та береговими службами, організація роботи членів екіпажу тощо.

Отже, аналіз категорійно-понятійного апарату дослідження дав підставу зробити такі висновки: незважаючи на широкий спектр трактування понять «освіта», «професійна освіта» «культура» та «соціокультурна компетентність», у науковому обігу не існує чіткого усталеного трактування концепту «соціокультурна складова професійної освіти майбутніх судноводіїв». Соціокультурна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, особистісних якостей, який сприяє адекватній поведінці особистості в умовах міжкультурної комунікації та формується передовсім завдяки наявності у змісті освіти соціокультурної складової. Соціокультурна компетентність містить у собі соціокультурні знання, досвід свідомої діяльності, спілкування та використання відповідного стилю мовлення, особистісне ставлення до фактів і менталітету інших культур.

Соціокультурна складова освіти є певною базою, компонентом освіти, притаманним змісту низки дисциплін та залежить не тільки від самої дисципліни, але й від характеру її викладання. Вона пронизує дисципліни соціально-гуманітарного циклу та є характерною для компетентностей, набутих у результаті їх вивчення.

Отже, «соціокультурна складова професійної освіти майбутніх судноводіїв» розглядається нами як змістова компонента їх професійної освіти, що поєднує знання, вміння та навички, які допомагають ефективно здійснювати професійну діяльність з урахуванням суспільних, мисленнєвих, соціальних, культурних, ціннісних факторів і вести ефективну діяльність у полікультурному середовищі, що включає знання обов'язків з несення вахти на містку, з радіослужби, обов'язків представника командного складу багатомовного екіпажу, але не обмежується ними. А «розвиток соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв» як частина змісту освіти судноводіїв, є процесом, у результаті якого відбуваються якісні, поступальні, закономірні та направлені зміни, зростає ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості, здібностей та потенціалу професійної компетентності представників палубної команди, передбаченої Міжнародною конвенцією про підготовку і дипломування моряків та несення вахти, що задовольняє потреби морської галузі у фахівцях з ознаками спеціальності та відповідає вимогам нормативних документів.

Література

1. Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. / гл. ред. А.М. Прохоров. Изд. 3-е. Москва: Советская энциклопедия. 1976. Т. 25. Струнино – Тихорецк. 600 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

Категорійно-понятійно

3. Дакус А., Актуальні проблеми. Вип. 6. URL: <https://>
4. Енциклопед.
5. Кузь В.Г., Київ: Знання, 2006.
6. Ожегов С.І. Язык. 1990. 917 с.
7. Сергиенко
8. Словник укр.
9. Смілікова І. спілкування заобаб державний університет
10. Фролова О. процесі вивчення п Терноп. нац. пед. ун-

3. Дикус А., Сімченко П. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених*. 2012. URL: <https://eja.kpi.ua/handle/123456789/12350> (дата звернення: 29.12.2019)
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Кузь В.Г., Радул В.В. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навчальний посібник. Львів, 2006. 311 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов. 23-е изд., испр. Москва: Русский язык, 1990. 917 с.
7. Сергиенко Е.А. Принципы психологии развития: современный взгляд. *Психологические исследования*. 2012. Т. 5, № 24. С. 1.
8. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 9. 916 с.
9. Смелькова В.Б. Підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого навчання засобами кейс-технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Херсонський державний університет. Херсон, 2017. 305 с.
10. Фролова О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопіль. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2015. 267 с.